

VEEUPUTUSE TÕLGENDUSKOODID UUES MAAILMAS

Triin Lees, 13.04.2022

Tuntud vanasõna „Ütle, kes on su sõbrad ja ma ütlen, kes oled sa ise” peab paika ka lugudega. Mis on su lemmiklugu, lemmikmuinasjutt ja see juhatab teed su elus nähtava ja nähtamatuni. Mind väga köidab muinasjututeraapia, sest arhetüüpsed kujundid kõnelevad meis ja meiega igal argipäeval. Universaalsed lood räägivadki tihtilugu meist endast rohkem kui meid ümbritsevast maailmakorrast, moraalist või kadunud maailmast. Selle väite näiteks, kui ma eelmine aasta tegin ettekande hundi allasurutud positsioonist lastekirjanduses, siis punamütsikesena otsisin taga tegelikult iseenda sisemist hunti, metsikut ja meesarhetüüpset poolt. Aga tolles olevikus seda väga lihtne taibata polnud. Ja just taipamisteks minu meelest uut maailma ongi vaja, igäihe isiklikku võimet luua igapäevaselt uus maailm, elada tänases.

Minu lemmiklugu on alati olnud Kunksmoori lugu, aastate vältel on ta avanud väga erinevaid tähenduskihte mu elus. Sügisel avastasin, et põlise metsainimesena olen tegelikult terve elu armastanud raamatut, mis peaausjalikult siiski kõneleb veest. See pani mind paratamatult mõtlema vee tähendusväljale oma elus ja pidin tunnistama, et ega ma suurt ei tea. Mind väga paelub maastiku ja keha suhe, nii isiklikus elus kui kirjanduses, kuidas kehad maastikul funktsioneerivad, kuidas maastik peegeldab meie kehahoiakuid või kuidas meie kehad loovad maastikku. Püüdsin siis oma keha kaudu suhestuda veteväljaga, lõpuks tundus mulle, et see on üks mu järjekordne kapriis. Võtsin maastikult lihtsalt ühe kujundi linna kaasa, just nii nagu Kunksmoor manas linnakorterisse ühtäkki veeuputuse ja selle samakiirelt ka kaotas. Järgmisel päeval Kunksmoor põgenes tagasi oma saarele, nii mõistsin ka mina, et võin küll veeuputuse eest põgeneda, aga ega ta ei kao, mul tuleb sinna veekeerisesse siseneda ja ujuma õppida.

David Appelbaum on kirjutanud uurimuse vee erinevate olekute ja omaduste kohta, põimides need olekud ühte maastiku, müütide ja isiklike tunnetega. See inspireeris mind nõnda, et justkui võtmena avas vee tähenduse minu elus, aga ka Kunksmoori loos. Mis toimub väljas, toimub ka meie sees. Seetõttu on tänane ettekanne minu isiklik eksperiment. Hasso Krulli ja Marja-Liisa Platsi lasteraamat „Kiisuke ja veeuputus” oli nagu naelapea leidmine südames, mind kõnetas see veeuputus seal nõnda, et tahtsin läbi oma isikliku veeuputuse vaadata, milliseid tõlgenduskoode sellele raamatule anda saab. Olgu veel öeldud, et kirjanik ja illustraator loovad raamatus tõeliselt vägeva müütilise ühisvälja, tervik on palju sügavama tähendusega kui näiteks ainiti teksti lugeda ja tõlgendada.

1. KOOD: VEEUPUTUSE TUNDEVÄLI

Esimene kood püüab veeuputust avada läbi raamatus esinevate emotsioonide. Maailm koosneb 70% veest, inimene koosneb 70% veest. Hiina meditsiini järgi saavad paljud meie haigused alguse emotsioonidest, me ei oska neid juhtida. Vesi on tundlik igasugusele võnke muutusele ja kuna emotsioonidel on omad vibratsioonid, siis mõjutavad nad meie veerohket keha. Kui meie ümber ja meis on veepuudus, avaldub see kuivusena, elujõu vähenemisena, tundlikkuse kaotamisena, kontakt oma emotsioonidega on puudulik.

Valge kiisuke vaatas ainiti päikest – tuld, mis kuivatas ja kuumutas; ta elas puu otsas, rohkem ikka pea pilvedes; väikeses lombikeses pesu pestes muutis ta selle vähesegi allikavee sogaseks; ta on üleolev – ei tereta metssiga vastu; ta on usaldamatu – ei usu, et veeuputus tema majani ulatub; ta on eluvõõras, ei tea mis nädalapäev parasjagu on; ta on ka loodusvõõras, järgib aega nädalapäevades, seevastu metssea arvates see pole üldse oluline; ta on loomevõimetu – tegevuses on esikohal multikate vaatamine, siis pusle kokkupanek ja viimaks raamatu lugemine. Ta veedab teiste loodud visuaalse virtuaalse maailma küttes rohkem aega kui ise tegutseb.

VESI HAKKAB TUNDEID LIIGUTAMA:

Kui nüüd vesi ilmub vihma ja tormina kiisukese ellu, siis see niisutab emotsioone, lubab need liikuma. Vihm tekitab püsituse, rahutuse, ebamugavuse, põgenemisvajaduse. Vesi hakkab kergitama küsimusi: kas minu kodu jääb alles? mis ma nüüd teen? Vihma ja tormi saabumisega ilmneb, et tavarutiin enam ei kehti, tekib hirm. Vihm kehastab vee püsimatust, pilvede saabumine teeb maailmaruumi ahtamaks, avar taevas kaob, tähelepanu koondub maa suunas, aga seda enam ei paista. Lihtsalt olemisest tuleb jõuda mõtlemisse ja sealt tegutsemisse. Vihma ajal loeb kiisuke kõigepealt raamatut, siis paneb pusle kokku, lõpuks vaatab multikaid. Multikad ja raamatud on kohad vahetanud, raamat sümboliseerib minu meelest lahenduste otsimist, teadasaamist. Vee tunnetamiseks tuleb temaga samastuda, teda jäljendada, Kiisuke võtab julguse kokku ja sukeldub oma taskulambi järele. Räägitakse, et vee jäljendamine on asjade päritolu otsimine, tagasipöördumine algusesse. Sellega seoses ületab kiisuke oma hirmu ja saab oma emotsioonide juhtijaks. Ta jõuab olulise juurde – teistega suhtlemine, kogukonnaga oma maailmavaate jagamine. Veeuputus kestis 40 päeva – täpselt aeg, mille jooksul vanad mustrid murtakse ja uued harjumused kinnistuvad.

NIISKUSES ON UUS ELUJÕUD:

Vesi alaneb, päike kuivatab, tekib harmooniline kasvukeskkond uuele ja viljakale elule. Vesi on andnud liikumisvabaduse, nõtkuse, tervise. Kiisukest valdab elurõõm ja rahu, ta on unustanud oma kohvri vana maailmaga, vanade harjumustega. Uues maailmas paneb ta kõigepealt kokku pusle, siis loeb raamatut ja lõpuks vaatab multikaid. Vesi on andnud loomejõu, tükkidest maailma kokkupanek

on ise aktiivselt loomeprotsessis osalemine. See oli minu esimene tõlgenduskood, läbi iseenda emotsioonide õppida tundma maastikku enda ümber või läbi maastiku vaadelda iseenese tunnetusvälja.

2. KOOD: VEEUPUTUSE JA TAASÜNNI MÜÜT

Kõigepealt, vee ürgsümboolika on olnud laineline või sik-sakiline joon, see laineline joon lambipirnide juhtmena on täpselt enne veeuputust kohal ka illustatsioonides. Need väikesed avastused kohe panevad mu müütilise meele mõnulema. Teine kooditõlgendus baseerub veeuputuse müütidel ja on võib-olla selline klassikaline lähenemine läbi kollektiivse ja individuaalse alateadvuse. Müütides toimub maailmade loomine vastandlike jõudude mõjul, enne suurt veeuputust on kiisukese raamatus need impulsid juba nähtavad: ida-lääs, tõusmine-loojumine, ülal-all, koduloom kiisuke-metsloom metssiga. Üleujutused saadeti tavaliselt jumala poolt inimkonnale karistuseks. Vanasti osati üleujutusi ennustada kuu- ja päiksevarjutuste järgi. Kiisuke küll vaatab päikest, aga üleujutuse saabumisest pole tal aimugi. Maa peal elav metssiga seevastu kuulutab seda kui tähtsat päeva. Metssiga on teejuht, muinasjuttude hall vanamees, Noa ise. Ta on arhetüüpne isa, kelle sekkumine küsimustega võimaldab hetkeolukorda mõista. Vanamees esindab teadmist, mõistmist, järelemõtlemist, tarkust, arukust. Kiisuke mõjub kui mõni ülbe jumalapoeg, kes isa käsule ei allu ja saab üksi hakkama. Näiteks päikese poeg, kes tahtis isa kaarikuga sõita ja põletas ära osa maast. Veeuputuse eesmärk on jumala tahe inimkond hävitada, jungiaanliku psühholoogia järgi tuleb individuaalses veeuputuses hävitada iseenda mina kui jumalakuju. Teadvustades endas kurjust, saades teadlikuks oma varjust, tekib ka avanemine uuele. Noa laev on turvaline konteiner, mis kaitseb tormi ja vee eest, sisaldab elu, aga sellest turvalisusest, ego kontrollist tuleb lõpuks ikkagi lahti lasta ja vooluga kaasa minna. Tuleb sukelduda teadvusetusse, mida kiisuke keset tormi ka teeb.

Jõudes koopasse ehk maaüska, hauda, suremise ja taassünni inkubaatorisse, toimub vanade hingeosade ohverdamine uue ja suurema elu tarbeks. Seal kahe maailma, oleviku ja mineviku esivaimude piiril toimub aktiivne suhtlus hingedega. Kiisuke laseb lõpuks lahti oma kaasavõetud kohvrast. Koopa kogemus on aegruum, kus oleme kõik kaotanud ja meil pole enam midagi kaotada ja kui pole enam midagi kaotada, siis on võimalus tekkida uuel. Sümbolne on vast seegi, et üks heebrea legend räägib, et kass sündiski maailma veeuputuse päevil. Algselt polnud Noa laevas kasse, Noa tõmmanud üle lõvi ninaotsa ja sellest karanud välja kass, kes hiiri ja rotte püüdma asus. Tõepoolest, väike kiisuke sünnib veeuputuses uueks. 40 päeva veeuputust – kristlikus traditsioonis peale 40 päeva ilmub hing issanda ette, isiklikus psühholoogilises plaanis on arvatud, et üks isiklik šamaanirännak, elumuutev etapp kestabki keskeltläbi 40 päeva.

TAASSÜND ON ALANUD, VESI TAANDUB.

Esimesed elumärgid on rohelus ja lootus – psüühika säilinud osade püüe võtta kontakti iseendaga. Maa kompimine kui tunnistus ellujäämisest. Kiisuke jalutab metsa all ja kukub porilompi. Muda on müütilises plaanis elutekke koht – inimesed loodi mudast, maa ja vee segust. Kukkumine ja tõusmine on edasiviiv areng, kiisuke on oma uue elu vastu võtnud.

Illustratsioon taaskord nii tabavalt toetab olukorda. Hingedemaailm taandub, sookured taamal eemalduvad. Esiplaanil on viljastav konn ja spiraalsete kodadega teod puid mööda ronimas. Spiraal on ürgne elumärk. Elu jätkub viljakalt. Üks veeuputuse peamine õppetund, mida mainib nii Appelbaum kui usundiloolane Mircea Eliade, on tagasipöördumine sõnade ja vormide eelsesse aega. Mida rohkem sõnu on meid üle ujutanud (eriti tänapäeval), siis mida rohkematest sõnadest suudame loobuda, seda rohkem hakkame mõistma vaikuse ja pildi keelt, seda rohkem tekib meis müütiline elutunnetus, mis elab üle aegade. Minu meelest on veeuputuse suurim õppetund, et me kõik võiksime muutuda maailma kasutajatest maailma loojateks.

3. KOOD: VILJAKUS JA ELU PÜHITSEMINE

Kolmanda tõlgenduskoodini jõudsin ma pärast isiklikku veeuputust ja imestasin isegi, et märkasin nüüd hoopis teisi asju kui alguses. Ma arvan, et viljakusmüüdi tõlgenduseni saingi jõuda ainult tänu sellele, et õppisin mõistma oma emotsioone, neid juhtima; läbisin isikliku veeuputuse (hoides meeles kogu aeg suure müüdi lootuskiirt, et lõpuks saabub taassünd). Ja mis see vesi siis lõpuks on, see on armastus, elujõu voolamine meie sees ja meie ümber. Enda sees tuleb tunnistada ja aktsepteerida nii päevavalgust kui öövarjusid, enda sees tuleb ühendada päike ja kuu, metsikus ja pehmus, mees- ja naisarhetüüp, just nagu Kunksmoor ja Kaptan Trumm. Tänu harmooniale saabki minu meelest tekkida viljakas monomüüt. Mulle endale meeldib väga elada müütilist elu, luua igapäevaselt isiklikku mütoloogiat läbi iseenese keele, koodide ja tunnetuse.

KIISUKESE VEEUPUTUSE RAAMAT ON VILJAKUSMÜÜT. Minu meelest põhineb raamat kuurütmidel ehk elurütmidel. Kuu on seoses vee, vihma, taimestiku, naise, viljakusega. Isegi mustikas, mida kiisuke nii aplalt sööb, on müütides kuu ja vee taim. Kuusümboolikasse kuulub seesama spiraal, kuurütmide, elu ja vee ringkäigu sümbol. Terve teose vältel on tegelikult siksakiline veejoon elektrijuhtmena olemas olnud (alguses ma ei pööranud sellele suurt tähelepanu). Aga ka härjasarved kui kuusirbid kuuluvad kuumärkide hulka. Eliade järgi pole vahet, kus või kuidas härjasarved maa seest ilmuvad, nad viitavad ikka suure viljakusjumalanna kohalolule. Mina näen, et need mustikavarred on täpselt härjasarved, mis kutsuvad kiisukest viljakusriitusele.

Eri kultuurides on kombeks riitustel kanda loomamaske, sümbolsest määrivad kiisukegi oma näo mustikatega. Nüüd hakkab kiisukese ja metssea dialoog veeuputusest kõlama kui rituaalne mäng. Kiisuke on tegelikult vägagi kursis, mis toimuma hakkab ja ta ise on selle sündmuse suurkuju. Kuumütoloogias on kuuloomad viljastamas elu ringkäiku: nii nagu kuu tekib ja kaob, võib ka tigu tõmbuda oma kotta ja sealt välja sirutada, madu ajab kesta ja uueneb jne. Usutakse, et veeuputuses jääb ellu keegi, kes ühineb kuuloomaga ja kellest saab klanni esivanem. Kuumütoloogias isegi nimetatakse kuutsükli kolme pimedat ööd veeuputuseks.

Nii nagu viljahooaja alguses nii ka lõppedes on olnud kombeks pidada pidustusi. Vana-Egiptuses toimusid Niiluse üleujutused juulist-oktoobrini, sellele järgnes seemnete külvamine. Raamatu tegevus toimub suve teises pooles-sügise alguses, mustikad on valmis, süüakse kartuleid. Eesti rahvakalendris satub sellesse vahemikku terve rida päevi, mis enamjaolt on seotud viljalõikuse, viljakoristuse lõpu, külvi ja künniga, ühesõnaga viljakusega:

25. juuli ehk jakobipäeva on nimetatud ka kassipühaks, kassile pandi rikkalikult toitu, et ta annaks hea ilma viljalõikuseks.

26. juuli ehk annepäev, Anne on eesti pärimuses seotud naiste üsaallikaga, vete voolamisega sealt.

10. august ehk lauritsapäev on tulepüha.

15. august rukkimaarjapäev ehk külvipäev.

24. august pärtlipäev ehk lõikus- ja külvipüha.

8. september ussimaarjapäev – tööde lõpp.

29. september mihklipäev - tehti tuld, peeti pidu, söödi kartuleid.

Viljalõikustel toimusid ka ohverdused, eri paigus oli selleks viljakass, viljasiga, viljahunt...

Viljakusjumalustest meenub kohe Egiptuse Bastet - kassjumalanna, päikse ja viljakuse jumalanna. Tema auks toimusid pidustused keset vett asuvas templis, kuhu sõideti kohale laevadega. Teda on samastatud hilisemalt Kreeka Artemise ja Rooma Dianaga, kuuga seotud jumalannadega. Vahet pole, kas on tegu kuu- või päiksekummardajaga, nad on seotud elu ringkäiguga, öö ja päeva vaheldumisega. Kiisuke kes vaatas, kuidas päike tõuseb ja loojub, saatis selle ööseks rituaalselt ringkäigule allmaailma. Ilmapuu otsas elav kiisuke on elu ringkäigu valvaja ja hoidja.

Setudel on viljakusjumal Peko, kelle kuju hoiti valgesse linasse mässitult aidas, temale pühendatud rituaalides otsiti teda laternavalgel – valge kiisuke oma taskulambiga pimedas öös vilgutamas laevatulukesele morset on päris pekolik. Metssiga oli ju talle enne veeuputust öelnud, nad tulevad teda vaatama nii või naa, loomarahvas tuligi oma pekot otsima ja lõkke ümber rituaalsetele pidustustele viima. Peko naine oli muideks vihmanõid, vägagi seotud vetevallaga.

Või siis muinaspõhja viljakusjumalad õde-venda Freya-Frey, Freya kaariku ees kassid, Frey oma ees metssead, tal oli ka müütiline laev. Ja lõpuks, kes või mis see metssiga siis on, kui mitte sügisene maakündja.

Mida muud see ilmapuu otsas elav kiisuke terve raamatu vältel on teinud kui vihmaloitsu – tänuks, et ühe hooaja saak on valmis ja et järgmise aasta saagile anda rituaalset kasvujõudu. Kui ma alguses nägin kiisukese pesupesemist veest tühjaks väänamisena, siis nüüd näen ma esimesel pildil vihma imiteerimist – rituaalset vihma palumist. Teisel pildil on kiisukese kohvrisesemuse muster ürgsümbolina üsamotiivi tähistav ja kohver isegi kui üsa võrdkuju. Kolmandal pildil toimub lõkke ääres tants ja trall, kiisuke istub oma kohvri otsas, metssiga tema taga ja otseloomulikult siugleb nende juures viljastav madu. Uue hooaja seemned on külvatud ja vihm neid õnnistanud. See, kuidas kirjaniku ja illustraatori mütoloogiline alateadvus raamatus on ühinenud ja mind sinna võrgustikku lülitanud, on geniaalselt inspireeriv ehk siis väga viljastav!

Kui nüüd siit ettekandest midagi kasulikku oma igapäevaellu võtta, siis vast see, et tigu on elu kandev kuuloom. Oma vasttärpanud aiamaadel teoga kohtudes, palun rääkige temaga müütilises keeles.

Aitäh!

Kasutatud kirjandus:

Aino Pervik „Kunksmoor” (illustratsioonid Edgar Valter)

Hasso Krull, Marja-Liisa Plats „Kiisuke ja veeuputus”

David Appelbaum „Notes on Water”

Mircea Eliade „Uurimus usundiloost”

John Rowan „Transpersonaalsus”

Marju Kõivupuu „Loomad eestlaste elus ja folklooris”

<https://jungsouthernafrica.co.za/article/flood-myths-in-the-individual-psyche/>